

crkva u svijetu

POGLEDI

ULOGA CRKVE U ODGOJU I KULTURI DANAS*

Ante Kusić

I. CRKVA I ODGOJ

Odmah na početku želim upozoriti (poštovane sudionike ovog simpozija) da svoje predavanje nisam obradio na način konfrontacije raznih teorija ličnosti, naglašujući razlike u gledištima Crkve i npr. Freuda, Junga, Adlera, Fromma, Goldsteina, Maslowa, raznih egzistencijalističkih struja od Sartreova nihilizma do Jaspersova humanizma, do Allporta, Scheldonove teorije tjelesne građe i drugih manje ili više poznatih stručnjaka na području odgoja i kultiviranja čovjeka u osobnost, u ličnost, niti na način konfrontacije kršćanstva i nekih suvremenih svjetonazora o pitanjima odgoja i kulture. Odlučio sam se izravno dati prikaz gledanja Crkve na odgoj i kulturu, ostajući uglavnom unutar autentičnih novijih crkvenih dokumenata i konkretnih oblika djelovanja. Ipak ću, međutim, u prvom dijelu ovog rada u najkraćim crtama prikazati povijesno-filozofski razvoj ideje *osoba*, jer se *odgoj* i *kultura* u konačnici uvijek usmjeruju na razvoj čovjeka prema zreloj osobnosti čovjeka kao razumnog i slobodnog bića, koje u čistim uvjetima društvenih prilika treba da se razvije u osobu, individuum, sposoban za vlastito mišljenje i odgovornu odlučnost.

Razvoj pojma osobe

U povijesti evropske filozofije dade se lako ustanoviti da je značenje pojma osobe, sve do pojave kršćanstva, bilo više-manje u određenom

* Ovaj je rad autor izložio kao predavanje na prošlogodišnjem simpoziju *Crkve u svijetu*, koji je Uredništvo organiziralo 3. i 4. prosinca 1985. u povodu dvadesetogodišnjeg izlaza revije i 20. obljetnice završetka Koncila. Zbog tehničkih i financijskih razloga nismo ga uspjeli uvrstiti u br. 2/1986, gdje je objavljena većina radova sa spomenutog simpozija (Uredništvo).

embrionarnom stanju. Čovjek starog vijeka bio je usmjeren na pripadništvo državi (rimski građanin, Atenjanin...) i obitelji, podvrgnut slijepoj sudbini, bez imena — osim po pripadništvu gradu, državi ili poznatijoj obitelji. Pojava robovlasništva nije smetala ni jače duhove starog vijeka. Filozofi su se bavili općim mišljenjem i njegovim statičkim pravilima, redom koji — u formi »ideja« — upravlja prirodom. Pojava onoga »pojedinačnog« je kao »mrlja« u prirodi i u svijesti. Platon je pokušao svesti individualnu osobnu dušu na participaciju u prirodi i državi: odatle njegov »komunizam«. Aristotel je stvar preokrenuo postavkom da postoji u stvarnosti samo ono »pojedinačno«, ali njegov »bog« je bez slobodne volje. Plotin u svakoj pojedinačnoj stvari vidi iskonski promašaj, pa po njemu nema čovjeku spasa osim putem povratka u ono izvorno Jedno i Bezvremensko. Stari Grci su imali donekle izoštren smisao o dostojanstvu čovjeka. Sofoklo nastoji u Edipu zamijeniti ideju slijepo Sudbine s idejom božanske pravde, obdarene moću razlučivanja. Antigona protestira u ime vječnog svjedoka protiv samovolje moćnika. Trojanci suprostavljaju ideji ratne sudbine ideju odgovornosti ljudi. Sokrat svojom »ironijom« stavlja u pitanje sofistički utilitarizam shvaćanja istinitosti spoznaje. »Spoznaj samoga sebe«, — time biva prva velika personalistička revolucija shvaćanja o čovjeku. Aristotel, u *Nikomahovoj etici*, i stoici očituju stanovit predosjećaj personalističkog načela »caritas generis humani« (ljubav prema svakom čovjeku).

U to tapkanje pri otkrivanju obuhvatnog značenja osobnosti tek kršćanstvo unosi odlučnu prekretnicu: a) Ideji »općega« kršćanstvo je suprotstavilo konkretnost osobe kao pojedinačnog stvorenja Božje ljubavi. Otpor protiv isticanja »pojedinačnog« osobnog duha nad onim apstraktnim »općim« bio je toliko jak da je Averhoes (1126—1198) u srednjem vijeku osjećao potrebu braniti jednu jedinu opću dušu za čitav ljudski rod. b) Ljudskom osobom ne upravlja apstraktna Sudbina, carstvo ideja ili nekakva neosobna misao, koja bi bila indiferentna prema svim individualnim zbivanjima, nego Bog, osobni Bog, dajući čovjeku—osobi mogućnost da sudjeluje u njegovu božanstvu i stvaralačkoj slobodi. Ovdje nema više govora o asimilaciji ljudske osobnosti apstraktnoj općenitosti »prirode« ili »ideja«; naglasak je stavljen na »metanoju«, tj. na unutarnju promjenu srca. Odluke se stvaraju u dubini srca, po osobnom izboru, o kojem do kraja može suditi samo Bog. c) U takvim kontekstima apsolutizirana sloboda osobe ne rastavlja, međutim, čovjeka ni od svijeta ni od ostalih ljudi: Utjelovljenje Boga u čovječjoj naravi Krista potvrđuje jedinstvo neba i zemlje, materije i duha, ljudskog djelovanja i milosti. Po prvi put je u povijesti — na tim osnovama — u potpunosti prihvaćeno jedinstvo ljudskog roda: svaki čovjek, osoba, stvoren je na sliku i priliku Božju, i pozvan je da aktivno sudjeluje u stvaranju mističnog Tijela Kristova, živeći po nadahnućima Ljubavi u duhu Bogočovjeka Isusa Krista.

Ta vizija kršćanstva bila je odviše nova, odviše korijenita, a da bi mogla, bez borbe »za« i »protiv« individualne slobode, biti prihvaćena. Ta borba traje do danas i trajat će do kraja svijeta. Descartesov »Cogito, ergo sum« vodio je do metafizičkog idealizma i solipsizma, koji

su duboko minirali klasični personalizam Leibnitza i kantovaca. S druge strane, Hegel će postati branilac imperijalizma bezlične »ideje«, gdje će »pojedinaac« kao osoba postati apsolutno podređen »državi«. Protivno Hegelu, Kierkegaard, na račun hegelovskog postavljanja svega u »sistem« ideja, naglašava primarnost *slobode*. U simetriji s Kierkegaardom, Marx je prigovarao Hegelu što je živu realnost ljudi sveo na čistu »ideju«, te na taj način učinio predmetom povijesti sam apstraktni duh, ideju, a ne konkretnog čovjeka — što onda sa sobom nosi razne oblike »otuđenja« (ekonomsko, socijalno, filozofsko, religiozno...) i mistifikacije. Dok Kierkegaard gleda oslobođenje »osobnosti« u odlučnom obraćenju »srca« (u dimenziji »Križa« Kristova), Marx to vidi načelno samo u »rukama čovjeka«. Kršćansko shvaćanje »osobe« ili kršćanski personalizam nije nikakav spiritualizam, koji bi nijekao materijalni svijet. Naprotiv, u kršćanskom shvaćanju ide se za tim da se svaki ljudski problem obuhvati u svoj njegovoj širini konkretnog čovječanstva, od najskromnijih materijalnih uvjeta života pa do najviših duhovnih uspona.

Najniži oblik življenja čovjeka u svijetu jest onaj što ga u naše vrijeme Heldegger naziva svijet onoga »se« (živi se, radi se, ponaša se — kao i svi ostali!). Tu prestaje mogućnost rasta čovjeka kao lucidnog i odgovornog »pojedinaca« ili »osobe«; čovjek je tu »stvar«, a ne više »egzistencija«, tj. snažna ličnost koja iz sadašnjosti odgovorno planira budućnost. Tu onda zavlada duh konformizma, duh anonimne mase, duh mediokriteta, ljudsko društvo biva devitalizirano. — Kršćanski personalizam ovdje nastupa protiv pretjeranosti individualizma koji učvršćuje polako odnos gospodar-rob: klase, kaste, itd. kao sjemenke internih ratova, koji svršavaju s tim da oblikuju nekakvu »cjelinu« koja čini da iščezava zajedničko »mi«. Podizanje jednog »svijeta osoba«, gdje »osoba« po svom izvornom značenju ne može biti dvaput ponovljena, nego ostaje jednokratna, stvara se samo u ozračju potpomazućeg »mi«.¹ Ovdje »osoba« ili »pojedinaac« kao orijentaciona vrednota isključuje samovolju filozofskog individualizma: Ako svaki čovjek jest samo ono što on od sebe *učini*, kako to uči egzistencijalizam, onda više nema »čvječanstva«, ni »povijesti«, ni »zajednice«, kako opaža Emmanuel Mounier.² Evo što on kaže: »Oblikovanje osobe u čovjeka i oblikovanje čovjeka prema zahtjevima individualnim i kolektivnim osobnog univerzuma počinje s rođenjem... Dijete je subjekt, ono nije ni RES societatis, ni RES familiae, ni RES Ecclesiae. Međutim, ono nije ni čisti subjekt ni izolirani subjekt. Ucijepljeno u zajednice, ono se formira preko njih i u njima; ako one i nisu... nikakve svemoći, one su prirodne formirajuće sredine: obitelj i narod, obadviije otvorene prema čovječanstvu, kojima kršćanin dodaje Crkvu«.³

Iz ovoga što je rečeno može se naslutiti šarolikost konteksta u pitanjima odgoja i izgradnje čovjeka u ličnost ili u »osobu«.

¹ Usp. Emmanuel Mounier, *Le Personalisme*, X. éd., Paris, 1967, 10—17, i 47.

² Nav. dj., 47.

³ Nav. dj., 128.

Crkva i odgoj

Odgoj je planirano utjecanje na čovjeka koji se razvija. Uspjeh odgoja, prema A. Aichhornu, uvjetuju tri faktora: 1. planirano utjecanje odraslih; 2. o čovjeku neovisni razvoj prirodnih snaga i organa; 3. posebne okolnosti sredine u kojima odgajani živi. Ideal odgoja uvijek je stanovita predodžbena slika čovjeka, na koju je usmjereno cjelokupno odgojno nastojanje.⁴

Svoje učenje o odgoju Crkva je izložila u *Deklaraciji o kršćanskom odgoju (Gravissimum educationis)*. Polazeći od nepovredivosti načela dostojanstva osobe kaže se u Deklaraciji: »Svi ljudi svake rase, svakog društvenog stanja i životne dobi, snagom svoga osobnog dostojanstva, imaju neotuđivo pravo na odgoj koji odgovara vlastitom cilju, koji je prilagođen vlastitim sposobnostima, različitosti spolova, kulturi i tradicijama njihova kraja, i skupa s time — otvoren za bratski život u zajednici s drugim narodima, s ciljem da se zagwarantira istinsko jedinstvo i istinski mir na zemlji. Istinski odgoj treba da unapređuje formiranje ljudske osobnosti i pod vidom njezina zadnjeg cilja i za dobro različitih društvenih zajednica, kojima netko pripada kao član, i u kojima će — kao odrastao čovjek — imati udjela u dužnostima.«⁵ Ni u čemu se ne smiju zanemariti ni fizičke, ni moralne, ni intelektualne sposobnosti mladih ljudi; treba ih svestrano odgojiti kako bi se mogli uključiti u sve sfere životne zajednice čovječanstva, da bi postali sposobni za dijalog sa svim ljudima i sposobni za dobrovoljne doprinose u korist neprekidnog porasta općeg dobra.⁶

Odgoj u školi

Po službenom shvaćanju Crkve, život je u obitelji ocijenjen kao »prva škola društvenih kreposti«.⁷ U atmosferi ljubavi i poštovanja prema Bogu i ljudima roditelji stvaraju uvjete za daljnje uspješno odgajanje u osobnom i društvenom smislu. Isključuje se »svaka forma školskog monopola«, jer takav monopol dolazi u sukob s prirodnim pravima ljudske osobe u miroljubivom pluralizmu kultura.⁸ U dokumentu *Deklaracija o kršćanskom odgoju* naglašena je obavezna orijentacija tih škola da stvore i razvijaju »komunitarnost školskog ambijenta«, ispunjena »evanđeoskim duhom slobode i ljubavi«, kao i koordiniranjem »ljudske kulture s božanskom porukom spasenja«.⁹ Posebna je dužnost katoličkih škola da odgajaju svoje učenike kako će »djelotvorno unapređivati dobra zemaljskog grada i skupa s tim pripravljati ih za službu oko širenja kraljevstva Božjeg, kako bi oni, učenici tih škola, postali

⁴ Usp. Friedrich Dorsch, *Psychologisches Wörterbuch*, Richard Meiner Verlag, 1963, 102—103.

⁵ Usp. *Enchiridion Vaticanum*, II Concilio Vaticano II, 7. edizione, edizioni Dehoniane Bologna, član 822.

⁶ Nav. dj., član 823.

⁷ Nav. dj., član 826.

⁸ Nav. dj., član 833.

⁹ Nav. dj., član 837.

kao kvasac spasenja ljudske zajednice.¹⁰ Praksu »kooperacije« u školskom radu, i to »na biskupijskoj, nacionalnoj i interenacionalnoj razini«, *Deklaracija* nalaže, koliko god to zahtijeva dobrobit čitave ljudske zajednice.¹¹ To vrijedi posebno za sveučilišta, koja se recipročno trebaju informirati o njihovim znanstvenim istraživanjima i otkrićima, te izmijenjivati profesore na određeno vrijeme, ali — uvijek misleći na »dobrobit čitave ljudske zajednice«. ¹² *Deklaracija o ljudskom dostojanstvu — Dignitatis humanae* — naglašava potrebu odgoja za slobodu i odgovornost. Pretpostavka za to jest priznavanje moralnog reda i legitimnog auktoriteta.¹³ Odgoj treba da stvori »ljude jake ličnosti«, »čovjeka integralne kulture«, u kojem se ističu »vrednote inteligencije, volje, savjesnosti i bratstva, što su sve temeljene u Bogu Stvoritelju i na začuđujući način ozdravljene i uzdignute u Kristu«. ¹⁴ Obitelj je »majka i hraniteljica odgoja«. ¹⁵ Odgoj mora biti svestran, tj. takav da učvršćuje zdravlje duha i tijela, da proširuje spoznaje drugih kultura te utvrđuje bratske odnose između ljudi raznih staleža, nacija i plemena.¹⁶ Posebno se naglašava odgoj mladih ljudi za mir. Mir ne smije biti shvaćen tek kao »odsutnost rata«, ni kao »ravnoteža sila«, nego u najobuhvatnijem smislu kao djelo »pravde«. ¹⁷ Mir nikada nije konačno postignut, nego ga »treba neprestano izgrađivati«, za što je potrebno stalno »gospodarenje strastima i budnost legitimnog auktoriteta«. ¹⁸ Ali ni to nije dosta, ističe se u crkvenim dokumentima: za očuvanje mira nužni su priznavanje dostojanstva čovjeka i uporna praksa ljudskog bratstva; »mir je plod ljubavi, koja ide iznad onoga što može pružiti sama pravda«. ¹⁹ Ne osiguraju li se ljudi poštenim ugovorom o miru te odbace mržnju, doći će dan kad više neće biti nikakva drugog mira osim »mira strašne smrti«. ²⁰ Problematikom i konkretnim pitanjima mira bavi se i posebna Papinska komisija »Iustitia et pax«.

Odgajanje zrelosti

Po shvaćanju Crkve, odgoj treba biti takav da oblikuje čovjeka kao organski, čuvstveno i intelektualno zrelu ličnost. Organsko sazrijevanje obuhvaća osjetilno-nagonski život čovjeka: nagon za samoodržanjem, spolni nagon, društvene nagone... Svaki nagon mora biti odgojem oplemenjen u okviru zapovijedi: Što ne želiš da se tebi učini, ne čini ni ti drugome; što hoćeš da se tebi učini, čini i ti drugome. Čovjek je stvoren za bližnje, za društvo, za grupacije obitelji, domovine, prijateljstva. Stvoren je za zajedništvo, održavano ljubavlju, simpatijom i altruizmom. Moramo sebe odgajati za poštivanje drugih ljudi. To znači:

¹⁰ Nav. dj., član 837.

¹¹ Nav. dj., član 849.

¹² Nav. mj.

¹³ Usp. *Enchiridion Vaticanum*, nav. izd., član 1067.

¹⁴ Usp. *Enchiridion Vaticanum*, nav. izd., član 1522.

¹⁵ Nav. dj., član 1523.

¹⁶ Nav. dj., član 1524.

¹⁷ Nav. dj., član 1587—1588.

¹⁸ Nav. mj.

¹⁹ Nav. dj., član 1588.

²⁰ Nav. dj., član 1610.

obuzdavati egoistične težnje, praktimirati društvene kreposti — ljubaznost, uzajamno pomaganje, međusobno razumijevanje, solidarnost, itd. Skupa s vjerom idu djela: »Kao što je tijelo bez duše mrtvo, tako je i vjera bez djela mrtva«, opominje sv. Jakov (Jak 2, 25—26).

Čuvstveno sazrijevanje obuhvaća različite psihološke doživljaje ugone i neugode. Čuvstveni život treba voditi do zrelosti po savjetu sv. Pavla: »Usmrtite dakle ono što je u vašem tijelu zemaljsko: bludnost, nečistoću, požudu, zle želje i lakomstvo — to je idolopoklonstvo... Odbacite od sebe srdžbu, naglost, zloću: izbacite iz usta svojih psovku i sramotne riječi. Ne varajte jedni druge... Tu nema više ni Grka ni Židova, ni obrezana ni neobrezana, ni roba ni slobodnjaka, već samo Krist koji je sve i u svemu. Žene, pokoravajte se svojim muževima kako dolikuje u Gospodinu. Muževi, ljubite svoje žene... Djeca, pokoravajte se svojim roditeljima... Očevi ne ogorčujte svoje djece da ne postanu malodušna... Gospodari, dajte sami od sebe svojim robovima što je pravedno i pravično... Mudro se vladajte prema onima koji su vani... Neka vam riječ bude ljubezna, solju začinjena, da znadete odgovoriti svakome kako treba.«²¹ Prođubljuvanje tih velikih Pavlovih riječi nosi u sebi neke odgojne uključnice, kao npr. uključnicu: odgajati ljude, posebno mlade, da budu sposobni priznati pogrešku, jer je prenaplašeni »ponos«, kako zapaža P. Mantegazza, »u takvim stvarima najslabiji savjetnik«. Iznoseni stavovi sadrže uključnicu, koju je formulirao V. Hugo riječima: »Krivice žena, djece, slugu, slabića, bijednika i nezalica krivice su muževa, otaca, gospodara, jakih, bogataša i učenih ljudi«. Olako shvaćeni odgoj za zrelost dovodi do žalosnog životnog stanja: »Živeći bez ičije ljubavi, čovjek postaje zao«, pa zato sv. Pavao i potcrtava načelo: »sada ostaju vjera, ufanje i ljubav. Ali od svih je najveća ljubav« (I Kor 13, 13). — Intelektivno sazrijevanje obuhvaća cjelinu našeg znanja što ga sabiremo na znanstvenom i na vjerskom području: čovjek nije vezan samo uz »svijet« što ga proučava prirodoslovna znanost, nego je usmjeren i na Transcendenciju, nadilaženje svijeta, on je »homo religiosus«. Znanost i vjera se ne isključuju, one se međusobno nadopunjuju. Dok se znanost bavi »isječcima« vidljive stvarnosti u svijetu, interes vjere proteže se na najdublje korijene cjeline Stvarnosti, unutarsvjetske i one izvansvjetske. Tu »materija« odnosno tjelesni svijet predstavlja nekako građevni materijal, koji stoji u funkciji unaprijed određenog »plana« evolutivne izgradnje cjeline »prirode«: materija ne »proizvodi« zakone evolucije, ona se radije podređuje unaprijed danim zakonima evolucije: oko se po zakonima razvilo da čovjek vidi, a ne čini se uvjerljivim reći: čovjek vidi zato jer su mu se »slučajno« razvile oči. Evolucija svijeta jest »dirigirana evolucija«, kako to kaže Teilhard de Chardin. Svaka znanost, ukoliko otkriva neku zakonitost na područjima svog istraživanja, uključuje zahtjev Zakonodavca, što ga u jeziku vjere nazivamo Bogom.

Sva tri nabrojena vida odgojnog sazrijevanja čovjeka-vjernika dotaknuta su biblijskom izrekom: »Šest je stvari koje Gospod mrzi, a sedam ih je gnusoba njegovu biću: ohole oči, lažljiv čovjek, ruke koje

²¹ Kol 3,5—4,6.

prolijevaju krv nevinu, srce koje smišlja grešne misli, noge koje hitaju na zlo, lažan svjedok koji širi laži i čovjek koji zameće svađu među braćom« (Izreke, 6, 16—19).

Današnja praksa Crkve

Na Drugom vatikanskom saboru naglašeno je načelo suradnje sa svim ljudima dobre volje za dobrobit ljudskog roda. Suradnja se odnosi na sve oblike javnog života i na sve društvene zajednice, u njihovim specifičnim zadacima: unutar Crkve, i izvan Crkve, s političkim zajednicama, sa svjetovnjacima, sa školama, s učenicima, s kršćanima, s nekršćanima, s raznim narodima, sa svijetom. Pri tom »kršćani trebaju biti primjerom, razvijajući u sebi smisao odgovornosti i brige za opće dobro... Oni moraju dopustiti legitimni pluralizam... mišljenja i poštivati građane, koji — i grupno — na pošten način brane svoju točku gledišta.«²² Danas je posebno raznovrsna suradnja Crkve s UNESCO, kao ustanovom OUN-a za pitanje odgoja, znanosti i kulture. Caritas Internationalis, preko svojih delegata u UNESCO-u, zalaže se za očuvanje kulturnog identiteta raznih iseljenika po svijetu, i to ističući za djecu iseljenika »nužnost poučavanja materinskog jezika i običaja rodnog kraja«, kako je to bilo rečeno na XXI. Generalnoj konferenciji UNESCO-a, u Beogradu od 23. IX. do 28. X. 1980.²³ Na istoj Konferenciji zalaže se Caritas Internationalis za »fizički i sportski razvoj za hendikepirane«, te ističe da su njezine »brojne organizacije aktivno angažirane u programima opismenjivanja, i to — gdje god je to moguće u suradnji s državnim vlastima«. Predstavnici te velike međunarodne katoličke ustanove upozorili su i na ovo: »Mi upravo izrađujemo priručnik za hitnu pomoć u slučajevima prirodnih katastrofa (prvi svezak)«, dok »mnogo naših centara radi na područjima bušenja bunara i navodnjavanja u krajevima koji su na putu razvoja... Mi držimo stotine tisuća dobrovoljaca u najrazličitijim socijalnim službama, i željeli bismo se pridružiti pripremi natječaja za dobrovoljne službe mladih«.

Uz Caritas Internationalis surađuju s UNESCO-m u njegovim svjetskim nastojanjima oko odgoja, znanosti i kulture i druge katoličke ustanove: Katolički međunarodni ured za djecu (BICE), Svjetski savez katoličkih prosvjetnih radnika (UMEC). Taj posljednji posebno se bavi problemom droga, te je otkrio kao dublje razloge te suvremene pojave: a) odgoj temeljen na vlastitom užitku i interesu; b) zloupotrebu potrošnje...; c) ideološke utjecaje izvršavane od nekih nastavnika...; d) osiromašenje filozofskih i metafizičkih uvjerenja.«²⁴ Savez katoličkih prosvjetnih radnika zalaže se za širu participaciju žena u socioekonomskom razvoju svijeta, ali pri čemu se nikako ne smiju zapostaviti »prava i dužnosti materinstva«. Delegat saveza izričito je naglasio: »Odgojiti djecu na način da ih se učini sposobnima prihvatiti najskromnije i

²² Usp. *Enchiridion Vaticanum*, nav. izd., član 1577.

²³ Usp. moj (u potpunosti neobjavljeni) prikaz XXI. Generalna Konferencija UNESCO-a (Beograd, 23. rujna do 28. listopada 1980), passim. Na toj Konferenciji bio sam jedan od predstavnika Svete Stolice.

^{24—29} Usp. moj navedeni prikaz, passim.

najuzvišenije odgovornosti, kompetentno i ozbiljno — zar to ne znači sudjelovati u razvoju čovječanstva, ne samo ekonomski i socijalno, nego također kulturno i duhovno?» U nastavku u vezi s pitanjem odgoja za mir isti upozorava: »Budući da je žena majka, ona je osjetljiva prema užasima rata... Kao odgojiteljica djeteta već od njegove rane dobi, žena vrši određeni utjecaj na formiranje odrasle ličnosti.«²⁵ Predstavnik Kat. saveza prosvj. radnika govori pred članovima UNESCO-a o »ambivalentnom karakteru« znanstvenog i tehničkog razvoja, ukoliko može biti stavljen »na službu čovjeka«, ali također može postati »sredstvo individualne degradacije, međunarodnog nerazumijevanja i eksploatacije čovjeka od čovjeka«. Zbog toga, pedagogiju o pravima čovjeka treba razvijati u tri smjera kao »a) pedagogiju vidovitosti i prosudbe, prilagođene... nužnosti te raskrinkavati istinske situacije povrede prava čovjeka...; b) pedagogiju gospodarenja samim sobom...; c) pedagogiju osjećanja za druge...«²⁶ Taj Svjetski savez katoličkih prosvjetnih radnika upozorava da bi kategoriju »kulturnog nasljedstva«, što ga UNESCO po svojoj dužnosti štiti, trebalo proširiti također »na dimenzije psihološkog, moralnog i pedagoškog nasljedstva, s kojim se ljudi trebaju nadahnjivati, kako bi život provodili u mudrosti i unapređivali autentični napredak«; »kulturno nasljedstvo« ne smije ostati samo na razini čuvanja umjetničkih, književnih, znanstvenih i tehničkih proizvoda.²⁷

Možemo spomenuti još neke crkvene ustanove, koje uz spomenute surađuju u najraznovrsnijim područjima odgoja čovječanstva s međunarodnim ustanovama čije je nastojanje načelno upravljeno na odgajanje »boljih ljudi, boljeg čovjeka i čitava čovječanstva«. Međunarodni katolički ured za djecu (BICE), zaslugom svoje komisije »Mass-media«, »drži na raspolaganju za UNESCO konkretna rješenja u eksperimentiranju koje se tiče 'djece iz betona' i nasilja mladih u urbanim i suburbanim naseljima«; taj ured posebno radi na odgoju i preodgajanju »djece s ulice« po Indiji, u Kolumbiji i u Keniji. Posljednjih godina proučava taj ured umjetničko i kulturno stvaralaštvo djece te drži da može dati važan doprinos promicanju, zaštiti, prevenciji i terapiji u odgoju djece-umjetnika.²⁸ Nadalje, međunarodni katolički savez za tisak (UCIP), spominjući međunarodno kruženje informacija, pred UNESCO-m naglašava potrebu odgojnog »promicanja etike, koja i obilježava profesije i poduzeća javnog pripočavanja«, kao i potrebu posebnog »odgoja javnosti u područjima mass-media«, uz načelno prihvaćanje »procjeđivanja informacija (filtreurs de l'informations)«. Uostalom, nije li svaka informacija — velikim dijelom također »formacija« čovjeka za zlo ili dobro življenje?! Međunarodno katoličko društvo za radio i televiziju (UNDA) radi (za UNESCO) na sastavljanju školskih programa i sabiranju pedagoških materijala za nastavu o korištenju mass-media.²⁹

Na temelju toga što je rečeno čini mi se da je moguće stvoriti određenu predodžbu o stavovima, opsegu, načinima djelovanja i uopće nastojanjima Crkve u vezi s pitanjima odgoja danas. U slijedećem broju obradit ću ulogu Crkve na području kulture danas. U ovoj studiji rastavio sam ta dva pojma, premda oni zapravo idu skupa: preko

kultiviranja stječe se odgoj, preko odgoja volja za kultiviranje. Ipak sam ih rastavio, jer se odgoj tiče unutarnjeg razvoja ličnosti, dok se kultura više odnosi na izvanjske oblike i učinke čovjekova stvaralačkog razvoja.

(Nastavak slijedi)

DIE ROLLE DER KIRCHE IN DER ERZIEHUNG UND KULTUR VON HEUTE

Zusammenfassung

Der Verfasser möchte, auf Grund der offiziellen Dokumenten und der kirchlichen heutigen Praxis, die Idée erklären: Erziehung und Kultur streben nach der Gestaltung des Menschen als einer reifen Persönlichkeit, die zur Verantwortlichkeit und zu vernünftigen und freien Entscheidungen fähig werde. Das Reifwerden wird immer nach einem gewissen Ideal eingestellt. Im Christentum wird Jesus Christus zum Ideal genommen. Zuerst wird von der geschichtlichen Entwicklung der Idée »Person« gesprochen: Im Christentum wird »Person« als einmalige, freie und vernünftige Schöpfung Gottes verstanden. Der Mensch als »Person« ist keine »Res societatis«, keine »Res familiae« und keine »Res Ecclesiae«. Dann wird auf das Thema *Die Kirche und die Erziehung* gesprochen, und zwar in dem Familien-Kreis, in der Schule. Die Erziehung sollte nach der Trieb-, Gefühls- und Vernunftreife geplant werden, das auch die Transzendenz, nicht nur die Innenweltlichkeit, einschliessen sollte. In der Fragen der Erziehung ist die Kirche von heute eine wichtige Mitarbeiterin der politischen Weltinstitution UNESCO.